

Herri Auzitegia, bizitza jasagarriak izateko eskubidearen alde, Ekonomia ardatzari buruzko txostena

Herri Auzitegia, bizitza jasagarriak izateko eskubidearen alde

Ekonomia ardatzari buruzko txostena

TICA MORENO

1. TESTUINGURUAREN ANALISIA

Sarrera

Feminismoak desafio egiten dio kapitalismoak, munduko hainbat lekutatik, bizitzan errotzean sortzen duen indarkeriari. Horretarako, emakumeen bizitzetan dituen ondorioak salatzeaz gain, kapitalismoaren metaketa-logika, funtzionamendua eta zilegitasuna ere zalantzan jartzen ditu. Posizio horretatik, emakumeek zalantzan jartzen dute esperientzia ekonomiko oro formula eta zenbakietara mugatzeko joera eta salatu egiten dituzte interdependentzia eta ekodependentzia ezkutatzeko etengabeko ahaleginak. Izan ere, dependentzia horien arabera egituratzen dira harreman sozialak eta bizitzaren produkzioa. Halaber, emakumeek desafio egiten diete ustezko hazkundearen izenean bizi-baldintzei etengabe eraso egiten dieten politika ekonomiko desarrollistei eta austerizidei.

Emakumeak mobilizatu egiten gara gure gorputzak bortxatzen dituzten leku guztietan, gure lana esplotatzen eta gure lurraldeak desjabetzen dituzten tokietan. Borroka horietatik abiatuta, erresistentziak artikulatzeaz gain esperientatu ere egiten dugu, eta bestelako eredu bat eztabaidatzeko eta eraikitze bideak irekitzen ditugu. Hortik abiatuta, erdigunean kokatzen da bizitzaren jasagarritasuna, eta hortik gauzatzen dira ekonomia eraldatzeko praktikak: ekonomia solidarioa, autogestioa, elikadura-burujaetza eraikitze agroekologia, etxeko lanen eta zaintzaren kolektibazioa, ekonomiaren berlokalizazioa.

Erreferente hauek erabiltzen dira txosten honetan, kritika feministatik abiatutako analisia egiteko. Halaber, bizimodu jasagarrietarantzko auzitegi sinbolikoan —zehazki, ekonomiaren berlokalizazioaren ardatz honetan— aurkeztutako bi kasuek eragindako galderek ere txosten hau gidatu dute.

Euskal Autonomia Erkidegoko kasuak Nerearen esperientzia kontaktzen du; txirotasunaren aurkako politiken parte den diru-sarrerak bermatzeko errenta (DSBE) jasotzeko eskubidea eten zioten Nereari. Diru-laguntza eteteko argudioen oinarrian pertsonen bizitza kontrolatzeko neurriak daude, baita txirotasuna handitzeko eta bazterkeria sustatzeko mekanismoak zabaltzea ere.

El Salvadorreko kasuan, justizia eta lan-eskubideak ukatzean datza kontua, etxetik egiten den lana enplegutzat hartzen ez delako. Rosaren kasuaz ari gara: Rosa brodatzailea da, eta lana uzteko borondatezko eskaera aurkeztu zuenean bere eskubideak ukatu zituen. Laneko jazarpenera eta lanaldi oso luzeak jasan zituen, eta lan-esplotazioaren eta bere denboraren esplotazioaren ondorioak osasunean pairatu zituen.

Herri Auzitegia, bizitza jasangarriak izateko eskubidearen alde, Ekonomia ardatzari buruzko txostena

Bi kasu horiek —aurrerago zehatzago aztertuko ditugu— aipatutako herrialdeetan milaka pertsonak pairatzen duten egoera irudikatzen dute, baita mundu osoko ehunka milaka pertsonaren egoera ere.

Txosten honen bidez estatuak eta korporazioek pertsonen bizitzak kontrolatzeko darabiltzaten dinamikak argitzea da asmoa —bereziki, egun bizi dugun neoliberalismo globalizatuaren fasean— eta herritarren justizia eskuratzeko dituzten oztopoak argi eta garbi adieraztea.

Zapalkuntza-sistemen intersekzioa:

Merkatuaren nagusitasuna, bizitzaren gainetik

Auzitegian aztertutakoak ez dira kasu isolatuak, kausa komunak baitituzte. Ez dira arazo indibidualak, pertsona horiek hartu dituzten erabakien ondorio soilak. Kontrara, eredu ekonomiko hegemonikoaren eta kapitalismo patriarkal eta kolonialistaren funtzionamenduaren parte dira arazook; bereziki, fase neoliberallean. Neoliberalismoaren aurrerakada-prozesua oso biolentoa da bizitzaren, naturaren eta harremanen alderdi guztiekin, eta helburu du dena merkantzia bihurtzea eta metaketa kapitalista bizkortzea. Maila globalean, martxan dago aberastasuna metatzeko prozesu bizkorra, desparekotasuna eta txirotasuna areagotzen dituen. Prozesu horren eragile nagusiak korporazio transnazioaletako elite gidariak dira, baita estatuen politiketan eta erakunde publikoetan duten eragina ere. Prozesu horrek nazioarteko zein tokiko eremuetan hedatzen ari den atzemate korporatiboaren ereduari jarraitzen dio.

Kasu jakinak aztertzea —non esplotazioa eta urraketak modu larriagoan adierazten diren— irakaspén feminista da, ohiko erreferenteak baztertzen dituelako dituelako —androzentrikoak eta abstraktuak— eta ikusarazten digulako nora eramaten gaituzten neoliberalismoak bultzatutako aldaketek. Zehatzago, lan prekarizatuak nabarmendu nahi ditugu (herrialde gehienetan ematen direnak), eta txirotasuna eta pertsona txiroen bizitzen gaineko kontrola areagotzen ari dela azpimarratu. **Lanaren prekarizazioa** eta **bizitzaren prekarizazio orokorraren** prozesuak ez daude bata bestearengandik isolatuta, eta bizitzaren gaineko kontrola ere ezin dugu ulertu bere konplexutasun osoarekin lurren metaketa eta indarkeria militarizatua kontuan hartu gabe, nahiz eta azken horiek ez diren sakon lantzen txosten honetan, espazio faltagatik. Pertsonen bizitzan neoliberalismoak horrenbesteko adierazpideak izatea lotuta doa harreman sozialen egitura sexuatuarekin, eta bereziki, lanaren sexu-banaketarekin.

Korporazioek ekoizpenaren zati bat lekualdatzen dute gehiago esplotatu daitekeen tokietara

Neoliberalismo globalizatuaren testuinguruan, korporazio transnacionalek estrategiak aldatu zituzten. Prozesu produktiboak balio-kate globaletan antolatzen dira eta munduko hainbat lekutara banatzen dira, markentzako etekin handiena dakarten tokietara; hau da, lanak kostu txikien daukan lekuetara.

Kate globalak zonalde frankoetatik (zergarik gabekoak) sartzen dira. Gaur egun halako 3500 zonalde daude munduan, non 63 milioi pertsona dauden lanean (horietako %70 eta %90 artean emakumeak dira).

Balio-kateetan dagokien lekua izan dezaten, herrialdeek baldintzarik onenak eskaintzen dizkiete korporazioei, langileak esplota ditzaten. Hori dela eta, kate-maila horietan zehar nagusi da emakumeen, migratzaileen, afroinordekoen eta gazteen lan prekarioa, eskubiderik gabekoa. Etekina pilatzen da, eta arriskuak banatu. Kateen muturretan enpresa azpikontratatuak daude; lan-baldintza negargarriak eskaintzen dituzte eta marka kontratatzaileengandik bereizten dituzte. Aldi berean, ez zaie markei egozten lan-baldintzen eta esplotazioaren erantzukizuna.

Eskubideak defendatzeko aukerak **oztopatzen dituzte nazioarteko legeek, errepresioak eta mugimenduen kriminalizazioak**. El Salvadorreko kasuan nabarmena denez, langileei ez diete enpresekiko lotura aitortzen. Nazioarteko Sindikatu Konfederazioaren (aurrerantzean, NSK) arabera, 116 milioi langile ezkutu daude 50 nazioarteko enpresa-kateetan¹. Langile horietako gehienek eskubideak etengabe urratzen dituzte, eta areago, haien lana esklabotasun baldintzekin alderatu izan da.

Jantzigintza sektorea (El Salvadorreko kasuari lotua) **korporazioen estrategia globalen** adibide ona da. Sektore horrek 160 herrialde inplikatzeko ekoizpenerako, baina soilik herrialde horien %20k osatzen dute kontsumitzaileen merkatua. Munduko merkataritza korporazio horien eskuetan metatzen da oraindik ere.

Produktuen modeloak eta bildumak Iparraldeko herrialdeetan eratzen dira, eta ekoizpena Latinoamerikako eta Asiako herrialdeetara bideratzen da. Ekoizpen-kate hori berregituratzean, tertziarizazio prozesu biziak guztiz aldendu zituen markak ekoizpenetik. Ondorioz, markak arduragabetu egin dira lan-baldintzez, bereiziki etxetik egindako produktuen kasuan edo azpikontratatuak tailerren kasuan.

Etengabeko metaketa prozesu batean, merkatu kapitalistak harreman sozialak egituratzen dituzten desparekotasunak indartzen ditu —kolonialismoa, patriarkatua eta arrazakeria— eta elkar elikatzen dute. Hori dela eta, neoliberalismo globalizatuaren ezaugarrietako bat da **lanaren sexu-banaketa heteroarautuak gogor egituratzen duela lanaren nazioarteko banaketa**, eta hori areagotu egiten da balio-kate globalak osatzean.

¹ Nazioarteko Sindikatu Konfederazioa (2016) *Escándalo en las cadenas mundiales de suministro de 50 grandes empresas*. Nuevos Frentes txostena.

Ondorioak eta eraginak

Horren erakusgarri da 2013ko Rana Plazako krimena: eraikin bat erortzean 1.134 emakume langile hil ziren, jostun lanean aritzen direnak, besteak beste, Benneton, Gap, Walmart eta El Corte Inglésen gisako korporazio handientzako. Tamalez, ez da lehenengo ez azkenengo kasua izan, eta ondorioz zenbait korporaziok ez zuten Bangladeshekin hitzarmenik sinatu nahi izan LANEk ezarritako arauen arabera kalteak ordaindu behar izateko. Horren orde, ekimen ez-lotesle bat abiatu zuten: enpresa berdin horiek zuzendutako funts bat.

El Salvadorreko kasura hurbiltzeko, feminismoak lanaren sexu-banaketari buruz egindako ekarpen teorikoak berreskuratuko ditugu. Horri esker, emakume eta gizonek lan-merkatuan duten posizioa deskribatze hutsetik harago joan ahal izango gara.

Feminismoaren ekarpenetako bat da **lan kontzeptua enplegutik harago zabaltzea**, hau da, lan gisa hartzea etxeetako zein komunitateetako eginbehar ez-ordainduak, zaintza-lana... Finean, bizitza jasagarria izan dadin egin beharreko lan guztia lantzat hartzea.

Lan-merkatuan emakume eta gizonek egiten duten lana etiketatzeaz harago joatea ekarri zuen horrek, eta analisiei produkzio eta erreprodukzio alderdiak txertatu zizkieten, bien arteko banaketarik egin gabe². Horrek ez du esan nahi besterik gabe lan ez-ordaindua analisisetan txertatzea; aitzitik, frogatu behar da emakumeek etxeko lanekiko dituzten erantzukizunek eta sozializazioak beren lan ordaindua baldintzatzen dutela. Gainera, analisisiek erakusten dute emakumeek sozializazio- eta ikaspen-prozesu horretan jabetutako gaitasunak naturalizatzen direla, eta ez direla lan-merkaturako kalifikaziotzat hartzen.

Horrela, ikuspegi feminista lagungarria da lanaren banaketa konplexua aztertzeko: esplotazio-mekanismoak, jabetze eta zapalkuntza kapitalista eta patriarkalak. Kapitalismoan, lanaren sexu-banaketa eremu publiko eta pribatuaren arteko banaketaren bidez egituratu zen. Horrela, espazio pribatuari (familiak, etxeak) egotzi zitzaion bizitzaren eguneroko sostengua bermatzeko ardura feminizatua.

2 Hirata e Kergoat (2009). *Os paradigmas sociológicos à luz da categoria de gênero: qual a renovação da epistemologia do trabalho?*

Daniele Kergoat-en (1996) arabera, **lanaren sexu-banaketa** bi printzpiok definitzen dute: banaketaren printzpioak —gizonen eta emakumeen lanen arteko banaketa ezarrita— eta hierarkizazioak —gizonek egindako lanari balio gehiago ematea—. Gainera, lanaren sexu-banaketak emakume eta gizonen arteko praktika sozialen asimetria produzitzen eta erreproduzitzen du; emakumeentzako loturak eta diziplina eraiki eta berreraikitzen ditu; genero-zapalkuntza produzitzen eta erreproduzitzen du.³

Horregatik, feminismitik lanaren sexu-banaketari aurre egiteko zalantzan jarri daitezke lan-merkatuaren egitura desorekatuak, baita gizon eta emakumeen arteko desparekotasun- eta botere-dinamikak ere. Zentzu berean, ekonomia feministak zalantzan jartzen ditu ekonomiaren oinarri hegemoniko eta androzentrikoak. Horrela, agerian uzten du nahita ezkututzen direla produkzio eta erreproduzizioaren arteko harremanak, soilik merkatuan dagoena ekonomikotzat hartzeko joera, eta emakumeen lan ez-ordaindua areagotzea —etxeko lanak, zaintza, lan komunitarioa— estrategia bat dela eredu horren metaketa mantentzeko.

Lanaren sexu-banaketaren eta ekonomiaren gaineko ikuspegi zabalago horrek **El Salvadorreko** egoera argitzen du, eta erreferentziakoa izango da aldaketarako proposamenak egiterako orduan.

Rosaren kasua aztertu dugu. Rosa brodatzailea da, etxetik lan egiten du oihalak brodatzen, El Salvadorreko beste 500 emakume inguruk bezala. Oihal horiek bertako zazpi enpresek esportatzen dituzte AEB, Kanada eta Europako merkatuetara. Kasu hori aurkezten du Mujeres Transformando erakundeak. Erakundearen arabera, egoera horietan emakumeek ez dute beren bikotekideen babesik —bikotekiderik izatekotan—, etxeko lanak eta zaintza-lanak gauzatzeko. Areago, diru-sarrerak bermatzeko etxetiko lana onartzera behartuta daude emakumeak, gizonen eta estatuaren babes faltagatik. El Salvadorren, 2015ean, lan-merkatuan emakumeen parte hartzea %46,7koa zen; gizonena, aldiz, %80,2koa⁴.

3 Souza-Lobo (1991/2011). Eskuragarri: *A classe operária tem dois sexos*.

4 Panorama Laboral (2016) OIT.

Herri Auzitegia, bizitza jasangarriak izateko eskubidearen alde, Ekonomia ardatzari buruzko txostena

Hortik abiatuta, Rosaren kasuaren zenbait **ondorio biopsikosozial** nabarmendu nahi ditugu; zehazki, **denboraren antolaerari, osasunari eta indarkeria sexista pairatzeari** lotutako ondorioak, eremu publikoan zein etxean.

Emakumeek diru-sarrerak behar dituzte norbera zein familia mantentzeko, eta ez dago bestelako lan-aukerarik; ondorioz, emakumeak behartuta daude lanaldi luzeak, jazarpena eta soldata baxuak onartzera. Zaintzari eta etxeari lotutako erantzukizunen gainkarga dela eta, brodatzaileek gaua ilundu arte egiten dute lan. Kasu honen arabera, pieza bakoitzak 12 eta 14 ordu arteko lana eskatzen du, marrazkiaren zailtasun-maila zein den. Emakumeek lan intentso eta estentsoetan ematen dute denbora, izan zaintzan, etxeko lanetan edo brodatze lanetan. Emakumeek maiz pairatzen dute indarkeria, dela etxean bertan dela lana entregatzeko ibilbidean, eta ikuskatzaileen aldetik ere hitzezko indarkeria eta jazarpen morala pairatzen dituzte.

Gizarte kapitalista patriarkaletan **emakumeen gorputza** lan-makina baten moduan diziplinatzen eta moldatzen da, eta baldintza prekarioetako esplotazioak eta lanaldi luzeek eragina dute gorputzean eta osasunean. El Salvadorren egindako ikerketa baten arabera⁵, etxetiko langile askok osasun-arazo larriak izan zituzten lan-motagatik eta intentsitateagatik, lan egiteko ezgai izan ziren arte. Kontuan hartu behar da lan egiteko ezgaitasunak ez diola soilik soldatapeko lanari eragiten, horretarako gizarte segurantzako politikak beharrezkoak baitira; aitzitik, eragina du ere etxeko lanak eta zaintza-lanak gauzatzerako orduan.

Auzitegian aurkeztutako kasuan, Rosak —lanean jarraitzen du— “besoa minduta” dauka eta “ikusmenak huts egin” ohi dio. Batetik osasun-arazoengatik eta bestetik lan-jazarpen historikoagatik, lan egindako denboragatik kalte-ordainak eskatu zituen langileak.

Kasu honen beste ezaugarri garrantzitsu bat da emakumeek gauzatzen duten **etxetiko lanaren ikusezintasuna**. Horren erantzule da estatua ere —zehatzago, Lan Ministerioa—, lan-baldintzak fiskalizatzeko ardura duen neurrian. Emakumeen lana ikusezin bihurtzeko prozesuak berrasmatzen direla ikus dezakegu, eta aldi berean subjektu langileak —emakumeak— ezkututzen dituzte; batetik, lan-mota honen espazioagatik —etxea—, eta bestetik, merkatuari —enpresei— mesede egiten diolako langile horiek ez aitortzea.

Aurkeztutako kasuak jantzigintza sektoreko balio-kate globalen adibide ona eskaintzen digu.

5 ASOCIACIÓN MUJERES TRANSFORMANDO (2015) *Hecho a mano: bordadoras a domicilio, un análisis desde la Economía Feminista*. El Salvador.

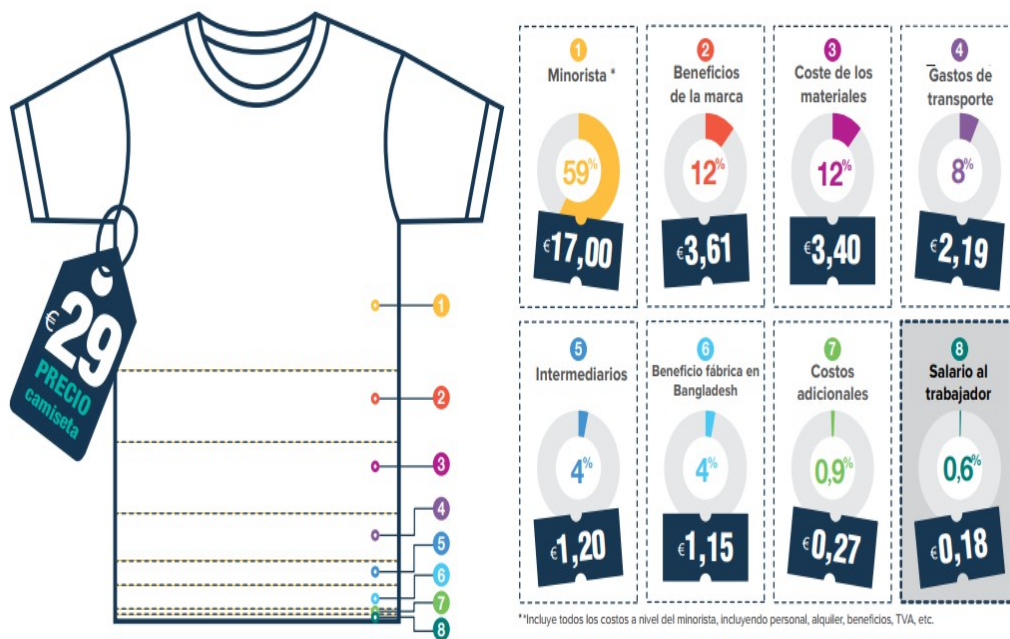
Herri Auzitegia, bizitza jasagarriak izateko eskubidearen alde, Ekonomia ardatzari buruzko txostena

“Halaber, etxetiko langileen ekoizpen-kateek agerian uzten dituzte beren ikusezintasun, prekaritate eta esplotazio egoeraren erantzukizun-kateak; estatuak berak, El Salvadorko maquilek eta enpresa azpikontratatuzaileek osatutako erantzukizun-katea, alegia. Horiek guztiak dira etxetiko brodatzaileen lan-eskubideen etengabeko urraketen erantzuleak. Emakumeek hileroko 56 dolar irabazten dituzte batez beste, eta 16 ordura arte luzatu daitezkeen lanaldiak dituzte (...) Gainera, langileek ez dute harremanik haien artean, eta horri probetxua ateratzen diote enpresek, langileek kolektibo gisa izan dezaketen exigentzia-gaitasuna deuseztatuta” .

Brodatutako oihala batek 80 eta 100 dolar artean balio ditzake; brodatzaileei 1,80 eta 2,50 dolar artean ordaintzen diete, eta lana atzeratzen bada 0,25 dolar kentzen dizkiete.

Datu horiek berretsi egiten dute aipatutako NSKren ikerketak erakutsitako logika, zeinak oinarri duen Bangladesheko ekoizpena, beheko taulan jasotzen dena:

Desglose del costo de una camiseta

Iturria: Escándalo en las cadenas mundiales de suministro de 50 grandes empresas. NSK, 2016.

Hortaz, El Salvadorreko brodatzaileen lan-esplotazioa ez da kasu isolatua, baizik eta ehungintza sektorearen balio-kate globalen errealitate orokorra. Horrez gain, lan-merkatuan gero eta gehiago errepikatzen dira lanpostuen malgutasuna eta prekaritatea, aldizkako lana (langileek lan egiteko prest egon behar dute, nahiz eta enpresek ez duten beti lehengairik edo lanik eskaintzen), enpresen erantzukizun falta eta lan-harremanak ez aitortzea. Hori guztia gertatzen ari da, batez ere, krisiaren ostean lan-eskubideak suntsitu zituzten erreformak sustatzeko aprobetxatu zuten herrialdeetan. Hegoalde globaleko emakume txiro, indigena eta beltzek aspalditik bizi izan duten esplotazioa eta lan prekarioa areagotu, orokortu eta arautzen dute Brasilen edo Espainian ezarritako lan-erreformek.

Labur esanda, **etekin enekoizpenak xurgatzen du langileen denbora**; eskubiderik gabeko lana eta lanaldi luzeegiak dira balio-kate globalen muturretako ezaugarriak. Halaber, kate horiek korporazio transnasionalek zuzentzen dituzte, zeinek ekoizpena lekualdatzen duten lana gehien esplotatu dezaketen lekuetara, zergak ordaintzeko betebeharrak ez eta ustelkeria erruz dagoen tokietara, alegia. Merkataritza eta inbertsio itunekin, korporazioek beren etekinak babestu nahi dituzte, bizitza, eskubideak eta pertsonen lana ez babestearen kontura.

Neoliberalismoan sakontzeko bidea ez da bateragarria ekonomia berlokalizatzeke proposamenekin.

Alerta feminista

Neoliberalismoaren une honetan funtsezkoa da esplotazio-egitura horiek ikusaraztea, korporazioek horien bidez areagotzen dituztelako boterea eta etekinak. Gero eta enpresa gehiagok bereganatzen dituzte borroketan erabilitako hitzak, zatika, edukiz hustuta, zenbaitetan modu sotilean eta bestetan modu esplizituan. *H&M* ehungintza industriako transnazonal handienetakoak mundu osoan saltzen ditu “feminista” hitza dakarten kamisetak, edo “feminismoa, emakumeak pertsonak garela dioen ideia erradikala da” lema dutenak⁶. Hau da, morez makillatzen dute haien metaketa-prozesua, mundu osoko emakumeen gehiegizko esplotazioan oinarritzen dena. Finean, feminismoaren ideia bat txertatzen dute, metaketa-prozesuarekin kontraesanik sortzen ez duena, mugimendua eratzeko praktikatik eta eraldaketa sozialetik erabat aldentzen dagoelako. Horrela, bizitzaren jasangarritasuna bermatzen duten interdependentziak ukatzen eta ezkututzen dituzte, eta gizarte-mugimendu bat despolitizatzen dute eta zentzua kentzen diote jarrera indibidual batera murriztuz, sistemaren desorekak elikatzen dituzten oinarri materialak ukitu gabe.

6 Alice Greschkow, (abril 2016) artículo *H&M Kills Feminism*. Blog Alice in Wonderland. Ikus: <https://alicegreschkow.com/2016/04/25/hm-kills-feminism/>

Ondorioak jendearen kontrolean eta bizi-baldintzetan

Korporazioek boterea eta aberastasuna areagotzeko dituzten estrategiak aztertuta, zalantzan jartzen ditugu herriek lortutako eskubideak babesteko jarri beharko liratekeen mugak. Nabarmendu bezala, lan-eremuan eskubide horiek oztopatzen dituzte hainbat herrialdetan, erresistentzia dagoen arren. Kontrola eta boterea areagotzeko estrategiak lan-esplotazioaz harago doaz, eta merkantilizazioa zabaltzen dute bizitzaren eremu askotara. Herrialde askotan (Europar bereziki, non ongizate-eredua ustez bermatuta dagoen) azken hamarkadetan politika asko murriztu dituzte. Latinoamerika eta Karibeko herrialdeetan oraindik egikaritu gabe dago eskubideak areagotu eta unibertsalizatzea eta zerbitzu publikoak bermatzea, Kuban salbu. Era berean, Brasilen eta Argentinan erdietsitako lorpenak atzeraka ari dira. Erdialdeko Amerikan eta Mexikon, baita Txilen ere, hamar urte dira merkataritza askerako itunak indarrean egon direla, eta ondorioz oso presente dago merkatuak bizitzaren gain duen nagusitasuna, eta are biolentoagoa da.

Hortaz, austeritate-neurrien rolari buruz hausnartzea dagokigu, baita korporazioek estatuez eta erakunde publikoek egin duten jabeakuntzaz ere, neoliberalismoan sakontzen ari garen une honetan. Aipatutako kasuen ondorio politiko eta ekonomikoa izateaz gain, kasu horiek eragin dituzten arrazoien parte ere bada.

Ez dira berriak gaur egun ekonomia feministatik hartzen ditugun ekarpen teoriko-politikoak, zeintzuek azpimarratzen duten austeritate-politikek emakumeak dituztela oinarri, krisi eta neurri guztietan.

Magdalena Leonek⁷, Latinoamerikatik, honela laburbiltzen du:

“Iragan mendeko 80ko urteetatik egindako analisiak emakumeen egiturazko egokitzapenaren ondorioetatik sortu ziren. Analisiok, hasieran, oinarri zuten ‘genero inpaktuen’ ikuspegi nagusia -egitate ekonomikoen ondorio sozial gisa ulertuta-, baina gerora berreskuratu eta areagotu egin zen analisi ekonomiko feminista, zeinak ekonomiaren ikuspegi integral eta zabalgoa eskatzen duen. Ekonomia inoiz ez da izan (eta ez da izango) merkatu kapitalistaren sinonimo, beti dakarrelako produkzio eta erreprodukzioaren arteko konbinazioa; bi prozesu horietan emakumeok desabantaila egoeran gauden eragileak gara, eta funtsezko ekarpena egiten diegu, egiten dugun lan ez-ordainduaren bidez metaketa kapitalista diruz laguntzen baitugu.”

⁷ REMTE (2015) *Las mujeres contra el libre comercio, una historia de resistencia y lucha*. Kapitulua; ALCA: resistencias feministas y claves de integración alternativa.

Lina Gálvezek eta Paula Rodríguez-Modroñoek adierazi bezala⁸, 2008ko krisiaz geroztik Europan eta bereziki Espainian politikak gidatu dituen (eta gidatzen dituen) austeritate kontzeptuaren bidez formula zaharrak errepikatzen ari dira —soldata eta gastu publikoen murrizketak adibidez— eta aldi berean jendearengan kokatzen da krisiaren erantzukizuna. Beste behin ere, eredu neoliberalak ber-artikulatzen ikusi dugu bere burua soluzio gisa aurkeztuz; soluzio faltsu gisa, neoliberalismoa baita, benetan, herriek pairatzen dituzten arazoek kausa.

Austeritate-politikek mesede egiten diote etekinen jabeakentza pribatuari eta aberastasunaren kontzentrazioari; aldi berean, herritar gehienek modu indibidualean eta pribatizatuan konpondu behar dituzte bizitzaren eguneroko sostenguari lotutako kontuak. Pribatizatutzat hartzen da eremu pribatuaren erantzukizunak beregain hartzea —familiek, eta bereziki emakumeek—, eta merkatuak eskaintako zerbitzuak erostea, besteak beste osasuna, hezkuntza, eta are ura eta energia ere, nahiz eta guztiontzat bermatuta egon beharko liritekeen eskubideak izan.

Horago aipatutako autoreek laburtu egiten dituzte genero desparekotasuna indartzen duten krisiaren aurkako soluzio faltsuen alderdiak: emakumeen lana areagotzea, lan prekarioa areagotzearekin batera, eskutik doa zaintza-lana areagotzearekin, zeinak bizi-baldintzak bermatzen dituen politika publikoen murrizketen aurrean. Horrela, oraindik ere emakumeen denbora erabiltzen da egokitze-aldagai gisa.

Gastu sozialen murrizketek eta zerbitzu publikoen pribatizazioak bizitzaren prekaritatea areagotzen dute. Pribatizazioaren (batez ere osasunarena), pentsioak erasotzearen eta adinekoak txirotzaren ondorioz, gero eta gehiago behar dira zaintzak, familietako emakumeek asetzen dituzten horiek, eta ondorioz bizirik irauteko beharrezko erronkak biderkatzen dira. Kontuan hartu behar dugu une historiko honen muturreko indarkeria: Latinoamerikako drogen aurkako gerra txiroen aurkako gerra dela, gainezka doazen ontzi arriskutsuetan hildako migratzaile eta errefuxiatuak, pertsonen trafikoa eta sexu-esplotazioa, LGTB pertsonen aurkako indarkeria eta feminizidioak. Rita Segatok esan bezala⁹, lurraldeetako **indarkeriak eta kontrol militarizatuak** jendea bakartzen dute, loturak hausten dituzte eta emakumei, indibidualki, zama gehiago ezartzen diete beren senideek biziraun dezaten.

8 Iturria: (2016) *Una crítica desde la economía feminista a la salida austericida de la crisis*. ATLÁNTICAS- Revista Internacional de Estudios Feministas

9 Iturria: (2016) *La guerra contra las mujeres*. Madril: Traficantes de sueños.

Kapitalak bizi-baldintzei egiten dien erasoan pertsona txiroak bereziki zaugarriak dira, eta ondorioz, gero eta jende gehiago txirotzen da edo txirotze arriskuan bizi da, nahiz eta enplegua izan, prekaritatea, malgutasuna, aldizkakotasuna eta abar direla eta. **Leku askotako zifrek —eta zenbakiez harago, pertsonen esperientziek— agerian uzten dute txirotasunari aurre egiteko txirotasuna bera existitzeko, areagotzeko eta sakontzeko arrazoiei ere aurre egin behar zaiela.** Gainera, Latinoamerikako esperientziek bereziki ongi erakusten digute ezin zaiola txirotasunari aurre egin desparekotasun orokorrari (eta zehatzago, genero desparekotasunari) aurre egin gabe; halaber, ezingo dugu txirotasuna suntsitu etekin monetarioari soilik eskaintzen badiogu arreta.

Oxfamek sistematizatutako datuek¹⁰ munduan zehar txirotasunaren eta desparekotasunaren artean dagoen harremana frogatzen dute, honako datuen bidez:

→ 2015ean, pertsona aberatsenen %1en aberastasunak gainditu egiten zuen beste %99ren aberastasuna.

→ Gaur egun, zortzi gizonek daukate 3.600 pertsonak (munduko herritarren erdia, txirotasunak) daukaten aberastasun kopuru bera.

→ Pertsona txiro gehienak emakumeak dira; NBEren arabera, %70 izatera ere iristen dira.

El Salvadorren, jabeak bidegabekotasunaren bidez 160 pertsonak daukate herrialdeko BPGaren arabeko aberastasunaren %87¹¹. Aldiz, EAEn, txirotasun erreala —baita txirotasun arriskua ere— areagotu egin zen, eta herritarren %5,9ri eragitera iritsi zen; emakumeak funtsezko pertsonak diren etxeetan, aldiz, handiagoa zen (10,3%)¹².

10 Adibidez, *La economía del 1%* (2016) edo *Cinco datos escandalosos sobre la desigualdad extrema global* lanetan, hemen eskuragarri <https://www.oxfam.org/es/iguales/cinco-datos-escandalosos-sobre-la-desigualdad-extrema-global>

11 OXFAM (2015) *160 millonarios en El Salvador acumulan riqueza equivalente al 87% de la producción nacional* <https://www.oxfam.org/es/sala-de-prensa/notas-de-prensa/2015-05-19/160-millonarios-en-el-salvador-acumulan-riqueza>

12 Red Decrecimiento y Buen Vivir (2016) *Construyendo en colectivo desde Euskal Herria* Eskuragarri hemen <https://www.decrecimientoybuenvivir.info/wp-content/uploads/sites/4/2016/06/4-economia-es.pdf>

Gero eta gizarte gehiagotan **txirotasuna zabaldu** eta egiturazkoa bilakatzen da **aberastasuna esku gutxitan oso bizkor pilatzen** delako, austeritate-politiken ondorioz zerbitzu publikoak murrizten direlako eta zerbitzu horiek pribatizatzen direlako. Horrek ere ondorio larriagoak ditu emakumeen bizitzetan.

EAEko kasua Argilan-ESKren bidez aurkeztu da herri auzitegian, eta aipatutako testuinguruan kokatzen da txirotasuna ezabatzeko politiken atzerakada salatuta. Zehatzago, kasu horrek erakutsi egiten digu nola murriztu eta oztopatzen den diru-sarrerak bermatzeko errenta (DSBE), etxebizitzarako prestazio osagarria (EPO) eta gizarte larrialdietarako laguntzak jasotzeko eskubidea. Kasuak dokumentazio zabala eta zehatza dauka. 2013tik DSBEa jasotzen zuen Nereak, eta eskubide hori zalantzan jarri eta kendu egin zioten. Horrela, Nerearen egoera zehatzetik abiatuta, politika horren mugak azaleratzen dira; bereziki 2011tik aurrerakoak, orduan zorrotzu baitzituzten eskubide hori erabiltzeko baldintzak. Txirotasuna ezabatzeko politikaren oinarrian dauden baldintzek eta kontraprestazioek ere definitzen dituzte eskubide horren mugak. Zentzu horretan nabarmentzekoa da politika horrek enplegua aktibatzeke egiten duen apustua, ez baitu kontuan hartzen lan-merkatuaren errealitatea. Nerearen kasuaren bidez pertsona txiroen bizitzak kontrolatzeko moduak nabarmentzen dira batez ere, baita pairatu behar dituzten zenbait egoera umiliagarri ere. Gainera, kontrol-egitura hori mantentzeko, baliabide publiko asko behar dira. Lanbide da prestazio-mota hori kudeatzeko ardura duen agentzia, eta hain zuzen, askotan jarri izan da zalantzan eta salatu izan da funtzionatzeko duen modua; Euskadiko Herriaren Defendatzailearen (Ararteko) arabera, defendatzailea aktibatzen duen salaketa ohikoenetakoa da¹³.

EAEko eta Latinoamerikako txirotasunaren errealitatea oso ezberdina izan arren, badaude konbergentzia puntu batzuk, **eta politika jakin batzuek lagundu dezakete kasu honen konplexutasun sistemikoa ulertzen.**

Konbergentzia puntu horietako bat da txirotasuna egiturazkoa dela, baita EAEn ere. Eta txirotasunaren mapan gehienak emakumeak dira, bereziki ama bakarreko familien ardura dutenen kasuan haurrak zaindu behar dituztelako, eta ez dute zaintza-politika publikoen laguntzarik.

13 ARARTEKO *Informe anual al Parlamento Vasco* (2014) Ver en http://argitalpen.ararteko.net/index.php?leng=cast&id_l=92&id_a=2862

Latinoamerikako herrialdeetan, esperientzia positibo zein zalantzazkoenek ere muturreko txirotasuna ezabatzean daukate (edo zeukaten) fokua. Xirotasuna ezabatu beharrean “arindu” nahi duten politikei buruzko eztabaida feministak tarte batez gogora ekarrita, nabarmentzekoa da emakumeak xirotasuna kudeatzeko “instrumentalizatu” zirela 80ko urteetatik aurrera. Horretarako “ahalduntze” bezalako terminoak erabili ziren; halako terminoen atzean emakume txiroak diziplinatzeo eta beren jokabidea kontrolatzeko ideiak ezkututzen ziren. 2000ko urteetan politika sozialak sakon aldatu ziren, diru-sarrerren bidezko programak batez ere. Hala ere, zenbait elementuk —familiarismoa, laguntzak jasotzeko baldintzak eta emakumeen ama zaintzailearen rola indartzea— tinko iraun dute. Esaterako, Brasilen, Bolsa Familia programaren aldaketa nagusia programaren irismena zabaltzea eta diru-sarrera erregularrak lortzea bermatzea izan ziren¹⁴. Bertako esperientziatik ikasi dezakegu halako programa batek ez duela xirotasunaren egiturazko arazoa konpontzen, baina eztabaida indartu dezake halako politikak eskubideak areagotzeko baliatu behar diren inguruan.

Latinoamerikako diru-sarrerren bidezko baldintzapeko programei egindako kritika feministen artetik, nabarmentzekoa da honako hau¹⁵: baldintzek arduradun sentiarazten dituzte eta zama ezartzen diete diru-sarrerak jasotzen dituzten emakumeei, eta aldi berean ama-rola indartzen da; programak diseinatzean oinarri gisa hartzen da ekonomiaren ikuspegi nagusia, zeinaren arabera diru-sarrera txiki bat eskuratuta jokabide indibidual bat zuzendu daitekeen xirotasuna gainditzeko. Hori guztia, zalantzan jarri gabe egiturazko kausak eta jarrera indibidualen bidez erabakitzen ez diren harreman ekonomikoak.

Nerearen kasuaren ezaugarri zehatzei erreparatuta, proposatutako eztabaidarako elementu garrantzitsu bat topatuko dugu, neoliberalismoaren egungo fasean estatuak eta erakunde publikoek duten rolari buruzkoa: Kasuaren deskripzioak gobernuaren joera politikoa azaleratzen du, zeinak helburu duen “DSBE eta EPO laguntzak jasotzeko eskubide subjektiboak ahultzea”, eta kudeaketa-logika –kudeaketa txarrarena, alegia– erabiltzen da horretarako. Clarisse Paradis-ek neoliberalismoaren testuinguruan politikak egunerokoan gidatzeko moduen aldaketei buruz hausnartzen du, eta honakoa adierazten du: “gero eta gehiago hautematen da politika eremu itxi, isolatu eta gurutziltzatu baten gisan; ikuspegi horrek praktika jakin batzuk sustatzen ditu, puruak, arrazionalak eta inpartzialak direlakoan, nagusiki ikuspegi neoliberalak sustatuak eta enpresa-logikaren bidez adierazten direnak. Ondorioz, gobernuaren praktika baliabide mugatuen kudeaketa (nahita) eraginkorrera mugatzen da”.¹⁶

14 Ikus Leão Rego, Alessandro. Pinzani, Michel. (2013) *Vozes do Bolsa Família: autonomia, dinheiro e cidadania*. São Paulo: Editora da Unesp

15 Hona eztabaida horretarako erreferentzia egoki bat: Rodriguez, Corina (2011) *Programas de transferencias condicionadas de ingreso e igualdad de género ¿Por dónde anda América Latina?*.

16 La resistencia feminista contra el libre comercio y la lucha por la autonomía sobre el cuerpo, trabajo y territorio (2017).

Ustez mugatuak diren baliabideen atzetik, maiz ezkututzen dena nabarmendu behar da; neoliberalismoak etengabeko lehia inposatzen du baliabideak —natura, denborak, zein baliabide monetarioak— lortzeko. Baliabide monetarioei dagokienez, finantza-sektoreak interes-tasak lortzeko lehiatzen dira, eta jendearen eta herrialdeen zorrek inposatzen dute; agronegozioaren sektorea eta erauzketa-industria lurraldeengatik lehiatzen dira, lurrez jabetuz eta bertako jendea kanporatuz; farmazia, aisialdi eta teknologia industriak ezagutzarengatik lehiatzen dira, eta patenteak zein jabetza-logikak inposatzen dituzte logika kolektiboen aurrean; gerraren eta “segurtasunaren” industriak estatuaren baliabideengatik lehiatzen dira, errepresioa, kriminalizazioa eta lurralde zein mugen kontrola inposatuta. Sektore korporatiboek eta botere politikoan dituzten ordezkariak lehia hori antolatzen dute herrien eskubideen eta burujabetzaren aurka. Halaber, lehia hori elementu komuna da EAEko zein El Salvadorreko kasuetan. Gainera, hortik abiatuta, nabarmenagoa da ekonomiaren berlokizazioaren ardatzeko bi kasuek auzitegi honetan aztertutako gainerako ardatzekin (elikadura-burujabetza eta energia-burujabetza) duten lotura.

EAEko kasuan azpimarratzea dagokigun beste elementu bat da, hain zuzen ere, Nerearen DSBEa etetea justifikatzeko Lanbide legez kanpoko interpretazioak baliatzen dituela, eta bereziki, argudiatzen duela Nereak *iruzur* egin zuela ezkutatu egin zituelako kontu-korrontean zituen aurrezkien bestelako iturriak. Nereak bere buruaren defentsan idatzitako testua —argudio juridiko batez eta bestelako frogez lagundutakoa— eredugarria da, eta bikain bideratzen du kasu honetan jokoan dagoen lehia orokorragoari buruzko hausnarketa: “(...) *la-ia ez genuen elikagai gasturik izan lehenago esandakoagatik, eta baita ere batzuetan nire gurasoenen jaten genuelako edo janaria taperretan eramaten genuelako. Jasota utzi nahiko nuke, berriz ere, arropa gastu oso gutxi izan genituela. Helduok doan edo truke bidez lortutako arrokekin janzten ginen eta oraindik ere hala egiten dugu, horretarako propio diren taldeen edo sare sozialen bidez, eta gainera aski dugu gauza gutxirekin. Eta haurraren kasuan, zortea daukat lagunek nirea baino seme zaharragoak dituztelako, eta behar dudana eta gehiago ematen didatelako. Eta semearentzako jantziak horrela lortzeaz gain, arropak eta oinetakoak ere sare sozialen bidez, San Felicísimo parrokiaren eta aipatutako Maternity proiektuaren bidez ere lortzen nituen. Trukea aipatu dudala aipatutako, adierazi nahiko nuke hori dela gure bizi-estiloa aspalditik, beharrezko edozer gauza lortzeko, orokorrean, izan etxerako edo guretzako. Horregatik, antikonsumistak garelako eta lehen aukera gisa gauzak gure kabuz egiten saiatzen garelako (zerbait konpondu, ilea moztu, etab.), beste pertsonak baino gastu txikiagoarekin irauten dugu. Halaber, oso kontziente ginen ere DSBEa jasotzen dutenek asko aurrezten dutela botikak erostean eta Bilbobus erabiltzean, eta bi abantailaz gozatu genuen nahiz eta gure garraiobide nagusia doakoa den: bizikleta. Helburu argi batekin aurrezten dugu guk, bereziki guraso garenetik: diru-kopuru jakin bat izatea ezustekoren bat gertatuko balitz, eta gure bizimoduari esker DSBEaren zati bat aurrezteko lortzen genuen”.*

Horrela, argi geratzen da politika publikoak gaizki kudeatzearen bidez inposatutako kontrola eta diziiplina saiakera gailentzen direla pertsonen autonomiaren gainetik. Ondorioz, kontsumoan eta gastu monetarioetan oinarritutako bizimodua inposatzen da, eta ez interdependentzia, elkartasuna eta elkarrekikotasuna oinarri dituen bizimodua, pertsonen zerbitzura dagoen ekonomia garatzeko ezinbesteko elementuak. Hain zuzen ere, horregatik botatzen dio hain erronka zuzena merkatua ardatz duen ekonomiari. DSBEa ukatzen duen diskurtsoak oinarri bakarra du: ekonomiaren ikuspegi normatiboa. Ikuspegi horrek ekonomia murrizten du monetizatuta eta merkatuaren baitan dagoen horretara; hain zuzen, ekonomia feministak teorian eta praktikan aspalditik kritikatzeko du hori. Kasu honetan jokoan dago, batetik, Nerearen eskubidea, eta bestetik, antolamendu ekonomiko eta sozialaren zentzua; horrek guztiak, halaber, ondorio ekonomiko, antropologiko eta kulturalak dauzka.

Ondorio politikoetako bat nabarmendu nahiko genuke, herritarrek dagozkien eskubideak aldarrikatzeko moduari buruzkoa. Izan ere, herritarrek indibidualki jarri behar dute salaketa; Rosaren kasuan enpresa baten aurka, eta Nerearen kasuan erakunde publiko baten aurka. Nerearen kasuan, orain arte ez dugu jakin judizializatu egin den, baina hala gerta liteke. Beste behin ere, zalantzan jarri behar dugu, batetik, estatuak daukan izaera publikoa eta eskubideak bermatzekoa, eta bestetik, pertsonen euren eskubideak bermatu ahal izateko indibidualki ezartzen zaien gainzama- eta exijentzia-logika indartzea.

2. **ESKUBIDE-URRAKETA**

Aztertutako bi kasuek herritarren eskubide-urraketa nabarmenak jasotzen dituzte, eta neoliberalismoaren egungo faseko urraketari buruz ikuspegi zabala eskaintzen digute. Jarraian kasu bakoitzarekin lotutako eskubide-urraketak azalduko ditugu, eta horrez gain justizia eraginkorra eskuratzeko oztopoak nabarmendu nahiko genituzke.

Eskubide-urraketak El Salvadorreko etxetiko langileen kasuan

Aurreko atalean aipatu bezala, El Salvadorreko eskubide-urraketetako bat da etxetik lan egiten duten brodatzaileen lana ez aitortzea. Lana ematen dieten enpresei lotutako langileak dira, baina inork ez die harreman hori aitortzen, nahiz eta enpresentzako brodatzen duten, enpresek ordaintzen dieten eta enpresek jazartzen dituzten. Urraketa horien erantzuleak enpresak dira —nazionalak eta haiekin elkarlanean dabiltzan transnacionalak—, baina baita estatua ere, ez baitu ezer egiten eta ez baitu lan mota hau fiskalizatzen, lantokiak ikuskatzeari uko eginda.

Kasuaren aurkezpenean honakoa azaltzen da:

“langileak eta enpresak lotzen dituzten lan-ikuskapenak egiten ez direnez, enpresek lan-erantzukizuna saihesten dute eta langileei eskubideak ukatzen dizkiete, edo aldizkako langileak direla adierazten dute; ondorioz, justizia eskuratzea ezinezkoa da”.

Horrela, El Salvadorreko Estatuak agertzen duen jarrera nabarmendu nahi dugu, enpresek gauzatzen dituzten eskubide-urraketen aurrean ezikusiarrena egiten baitu. Hortaz, geure buruari galdetu behar diogu zein marko legal eta tresna dituen estatuak kasu hauei erantzuteko.

Kontuan hartuta ehungintza sektoreko transnazionalak etxetiko lanaz asko baliatzen direla, LANEren etxetiko lanari buruzko hitzarmenera jo dugu, aztertzeke zer den eta nola bermatu ahalko liratekeen langile hauen lan-eskubideak.

LANEren 177 Hitzarmena, etxetiko lanari buruzkoa, 1996an hartu zen eta 2000an sartu zen indarrean.

Hitzarmen horrek honela definitzen du etxetiko lana: “pertsona batek egiten duen lana: I. bere etxean edo enplegatailearen lantokia ez den hautazko beste toki batean; II. ordainsari baten truke; III. enplegatailearen azalpenei jarraituta produktu bat egiteko edo zerbitzu bat eskaintzeko, horretarako ekipoa, materiala edo bestelako elementuak nork eskaintzen dituen gorabehera”.

Halaber, definizioaren arabera *“enplegatailea* pertsona fisiko edo juridiko bat izan daiteke, zeinak modu zuzenean edo bitartekari baten bidez, eta lege nazionaletan figura hori existitu edo ez, etxean egiteko lana eskaintzen duena beren enpresaren bidez”.

Halaber, hitzarmena berresten duten estatu-kideen betebeharrak definitzen ditu, eta batez ere, etxetiko lanari buruzko politika nazional bat ezartzeko betebeharra. Puntu horretan, nabarmendu nahi dugu El Salvadorrek ez duela hitzarmena berretsi, ezta estatu-kide gehienek ere, bereziki lan mota hau nabarmen esplotatzen duten estatuek. Esaterako, Latinoamerikan

soilik Argentinak berretsi du hitzarmena; mundu osoan soilik 10 estatuk berretsi dute **17** .

17 Hitzarmenaren eta berretsi dutenen testua eskuragarri hemen: http://www.ilo.org/dyn/normlex/es/?p=1000:11300:0::NO:11300:P11300_INSTRUMENT_ID:312322

177 Hitzarmenak etxetiko langileentzat bermatzen dituen eskubideen artetik, Rosak honako eskubide-urraketak pairatu zituen, Mujeres Transformando erakundeak etxetiko langileekin egindako ikerketak adierazi bezala:

“a) antolakunde bat eratzeko edo antolakunde baten kide izateko eskubidea, lanean segurtasuna eta osasuna bermatuta izatekoa, ordainsaria jasotzekoa, gizarte segurantzaren izatekoa, lan egiteko gutxieneko adina izatea, eta bazterkeria eta amatasun egoeretan babesa izatekoa.

b) Neurriak hartzea, lan-estatistiketan etxetiko lana kontuan har dadin. Horrela, sektore honetako pertsonen arazo nagusienetakoa, ikusezintasuna, gaindituko litzateke.

*c) Etxetiko lanari aplikatu dakioken legeak betetzen direla bermatzea ikuskapen-sistema baten bidez, eta lege horiek urratzen diren kasuetan zigorrak ezartzea eta aplikatzea”.*¹⁸

Maila nazionalean, hutsune bat dago Konstituzioan idatzita dagoen horren arautzean; adibidez, lan-eskubide guztiak izan beharko lituzketela, barne hartuta askatasun sindikalak, laneko osasuna eta segurtasuna, prestazio sozialak, ofizialki ezarritako gutxieneko soldata; Lan Ministerioak abiarazten eta laneko kodeak agintzen duena, alegia.

Horrela, etxetiko brodatzaileak kontratatzen dituzten enpresak, El Salvadorreko Estatuarekin batera, bertako legeek ezarritako eskubide hauek urratzearen erantzuleak dira:

18 MUJERES TRANSFORMANDO (2013) *Haciendo visible lo invisible: la realidad de las bordadoras a domicilio.*

a) ez dute etxetiko langileekiko lan-harremanik aitortzen: lan-modalitate hori ez dago Lan Ministerioan erregistratuta, eta horrek etxetiko lana arautzen duen legea urratzen du. Halaber, lege horrek ezartzen du etxetiko langileak Ministerioak berak baimendutako liburu batean erregistratu behar direla. Ondorioz, etxetiko brodatzaileak ez dira enpresaren langile iraunkortzat hartzen.

b) beren soldata El Salvadorreko legeak arautzen duena baino askoz ere baxuagoa da. Gutxieneko soldatari dagokionez, nabarmendu nahi dugu El Salvadorren hiruko batzorde batean negoziatzen dela, erreferentziatut hartuta familia batek bizitzeko beharko lukeen gutxieneko kostua. Horrela, *maquilaren* sektorean adibidez, gutxieneko soldata 221,44 dolarrekoa da; nekazaritza-sektorean, aldiz, 124,11 dolarrekoa. Etxetiko lanagatik, brodatzaileek 56,00 dolar inguru irabazten dituzte hilero.¹⁹

Gogoan izan behar dugu senideak zaintzen dituzten emakumeak direla brodatzaile gehienak, pieza bat brodatzeko 12 eta 14 ordu artean behar dituztela eta gainera, entrega atzeratzekotan, soldata murrizten dietela.

Zehatzago, auzitegiak epaitu behar duen kasuan, lanari borondatez uko egiteko eskubidea urratu dela azpimarratu nahi dugu. El Salvadorren eskubide horren arabera lana borondatez utzi daiteke eta lan egindako denborarengatik nolabaiteko kalte-ordaina jaso daiteke. Hain zuzen, etxetiko langileak saiatzen ari dira eskubide hori eraginkorra izan dadin El Salvadorren. Aipatutako eskubidea gauzatzeko tramitea Lan Ministerioaren bulego batean abiatu behar da. Rosa bulegora joan zen lana uzteko asmoz, eta bere erabakia enplegatzaileari adierazi zioten; azken honek onartu eta kalteak ordaindu behar zizkion Rosari. Aitzitik, enplegatzaileak notifikazioa sinatzeari eta erantzuteari uko egin zion.

Herri Auzitegia, bizitza jasagarriak izateko eskubidearen alde, Ekonomia ardatzari buruzko txostena

Prozedura administratiboa —Lan eta Gizarte-aurreikuspen Ministerioaren ardura— ez zen konpondu enplegatzaileak bere erantzukizuna onartu ez zuelako eta lan-prestazioak ordaindu ez zituelako. Hori dela eta, langileak prozedura judizial bat abiatu behar izan zuen enplegatzailea salatzeke eta etxetiko langile gisa 9 urtez enpresa berdinentzat lan egiteagatik kalte-ordainak eskatzeko. Halaber, eskatu zuen lan-prestazioak ere ordaintzeko, hala nola oporrak, gabonsari osoa eta gabonsari proportzionala.

Diru Sarrerak Bermatzeko Errenta jasotzeko eskubide subjektiboa urratzea

Diru-sarrerak bermatzeko errenta eskubide subjektiboa da EAEn. Prestazio publikoa da, eta administrazio publikoak bermatu behar du legeak ezarritako baldintzak eta betebeharrak betetzen diren unetik. Auzitegian aztertutako kasuan Lanbidek ilegalki eten zuen eskubide hori, Nereak baldintzak betetzen zituela frogatzeko beharrezko guztia aurkeztu ondoren.

Kasuaren dokumentazioaren arabera, 2016an Lanbidek 135.409 kasu ikuskatu zituen; horietako 23.544 eten zituen eta 3.957 iraungituta zeuden, %20 inguru. Datu horiek ikusita, esan dezakegu eskubide hori murrizteko prozesu nabarmena dagoela martxan, eta horrek are gehiago urratzen eta prekarizatzen dituela eskubide hori eskuratu ezin duen jendearen bizi-baldintzak, txirotasunera bultzatuta.

Hortaz, Lanbideren egungo kudeaketa murrizteko asmo politikoa dago; 2016ko ikuskapenetan eten ziren kasuetatik %0,3 daude iruzurrarekin lotuta.

Kasu horri lotutako eskubide-urraketak asko dira. Kolektibo sozialek²⁰ egindako “Lanbideren jardute okerren kodea” delakoan hainbat arazori heltzen diete: Lanbideri egindako eskaeren gehiegizko denbora, edota pertsonen bizitza pribatuan sartzea, oinarritzat hartuta bizitzaren, familien eta harremanen antolaera heteroarautua eta patriarkala.

20 Argilan-ESK, Argitan (Emakumeentzako Aholku Etxea), Bizkaiko Etxeko Langileen Elkarte, Baietz Basauri!, Berri-Otxoak (Barakaldo), Brujas y Diversas, Danok Lan (Galdakao), Elkartzen, Mujeres del Mundo, La Posada de los Abrazos/Besarkatuz, SOS Arrazakeria, PAH Bizkaia-Kaleratzerik EZ!

Nerearen kasuan Lanbidek iruzur-presuntzioa praktikatzen duela ikus dezakegu, eta gutxieneko susmoaren aurrean DSBEa etetea erabakitzen duela. Gauza bera gertatzen da baldintzak betetzen dituela frogatzen duten dokumentuak aurkezten dituenean.

Goazen DSBEa eteteko prozesuaren urratsak aztertzeraz. Nereak eskaera bat jaso zuen DSBEa jasotzeko baldintzei buruzko dokumentazioa aurkezteko. Ondorioz, eta epearen barruan, kontu-korrontearen mugimenduen froga aurkeztu zuen, hileroko gastu eta diru-sarrerak zekartzanak, eta horrekin batera aurkeztu zuen bere kide brasildarrak jatorrizko herrialdean ondasunik ez zuela frogatzen zuen zinpeko deklarazioa ere. Handik eta oso denbora gutxira Lanbidek eskubidea ukatzea erabaki zuela jakinarazi zioten, lehenbiziko komunikazioan adierazitako argudio berdinak oinarri hartuta. Hau da, Lanbidek argudiatu zuen Nereak ez zituela baldintzak betetzen kide brasildarrak aurkeztutako ziurtagiria ontzat hartu ez zutelako; ez zituelako ezohiko diru-sarrerak deklaritzen, besteak beste senideengandik jasotakoak; eta iruzurrezko jarrera erlatiboa zuelako senideengandik eta bestelako iturrietatik jasotako dirua ezkutatzegatik.

Dokumentuak eta frogagiriak arretaz aztertuta, argi geratzen da Lanbidek eskubidea eteteko asmoa duela interpretazio subjektibo eta ilegalean oinarrituta. Izan ere, Nereak baldintza eta betebeharrak guztiak betetzen ditu, eta horrez gain senideengandik jasotako diru-kopuru txikiak ere justifikatu ditu, Gabonetakoak adibidez. Gainera, egungo informatizazio garaian Lanbidek informazioa jaso beharko luke jasotako bestelako prestazioei buruz; Nerearen kasuan, GLL (gizarte larrialdietarako laguntza), semea jaio zenean jaso zuena. Une honetan oraindik ez dakigu Nereak jarritako errekurtsioari erantzun dion Lanbidek. Antza, epe barruan erantzungo ez balu gatazka hau beste instantzia batera pasako litzateke, administratibotik judizialera.

Nerearen kontu-korronteetan eta bizitzan muturra sartzeaz gain, oso larria da iruzur egiteaz akusatu izana. Eskubide honen urraketari buruzko kasu zehatz hau zuzenean lotzen dugu orokorragoa den prestazioak jasotzeko eskubidearen murrizketarekin. Horren bidez, iruzurren erantzule egiten dituzte batez ere migratzaileak, eta horrela mugatu egiten dituzte bermatuta egon beharko liratekeen eskubideak. Horrez gain, txirotasuna kriminalizatzen da.

*Eskubide Ekonomikoen, Sozialen eta Kulturalen Nazioarteko Ituna*²¹

21 Nazio Batuak. Ikusi hemen: <http://www.ohchr.org/SP/ProfessionalInterest/Pages/CESCR.aspx>

Herri Auzitegia, bizitza jasangarriak izateko eskubidearen alde, Ekonomia ardatzari buruzko txostena

Aztertutako bi kasuetan urratu egiten dira Eskubide Ekonomikoen, Sozialen eta Kulturalen Nazioarteko Itunean jasotako eskubideak, El Salvadorrek eta Espainiak sinatutako ituna izan arren. Itun hau (aurrerantzean ICESCR ituna, jatorrizko ingelesezko siglengatik) 1996an onartu zuen Nazio Batuen Batzar Orokorrak, indarrean sartu zen 1976an eta Giza Eskubideen Nazioarteko Gutunaren parte da, Eskubide Zibilen eta Politikoen Nazioarteko Itunarekin eta Giza Eskubideen Adierazpen Unibertsalarekin batera.

Aztertutako kasuetan ICESCR ituneko zenbait artikulua urratu dira. Batzuk aipatzearen:

6. artikulua, 1. paragrafoa:

“Itun honen parte diren estatuak lan egiteko eskubidea aitortzen dute, hori ulertuta pertsona orok duen eskubide gisa bizibidea irabazteko askatasunez hautatu edo onartu duen lan baten bidez, eta neurriak hartuko dira eskubide hori bermatzeko”.

Askatasunez hautatua dela zalantzan jartzen dugu; izan ere, El Salvadorreko kasuan esan bezala, ez dago beste lan-aukerarik. Emakumeak lan hori onartzera behartuta daude, familiaren sostengua beraien mende baitago.

7. artikuluko “d” atala:

“Atsedena, aisialdi denboraz gozatzea, lanorduak zentzuz murriztea, eta aldizkako oporrak ordaintzea, baita jai-egunak ordaintzea ere”.

14 ordura arte luzatu daitezkeen lanaldi luzeei gehitzen badiogu etxeko lanaren eta zaintza-lanaren erantzukizuna, baldintzatuta dago aisialdia eta atsedenez gozatzea, eta are lo egiteko denbora ere. Gainera, ez dizkiete aitortzen aparteko orduak, eta atsedena ez diete ordaintzen. Ekoizteko lan egiten dute.

9. artikulua:

“Itun honen parte diren estatuak aitortzen dute pertsona orok duela gizarte segurantza izateko eskubidea, baita gizarte-asegurua izateko eskubidea ere”.

Herri Auzitegia, bizitza jasagarriak izateko eskubidearen alde, Ekonomia ardatzari buruzko txostena

Eskubide hori ez da betetzen etxetiko langileen kasuan, ez baitituzte bermatuta prestazio sozialak, hala nola pentsio-funtsak (Administradoras de Fondos de Pensiones, AFP) edo gizarte-aseguruak (Instituto Salvadoreño del Seguro Social, ISSS).

ICESCR itunaren 11. artikulua urratu egiten da EAEko kasuan, honakoa adierazten baitu:

“Itun hau berretsi duten estatuak aitortzen dute pertsona orok eskubidea duela norberarentzako eta bere familiarentzako bizi-maila egokia izateko, barne hartuta elikadura, jantzi eta etxebizitza egokiak, eta bizi-baldintzen hobekuntza jarraitua”.

Nerearen kasuan urratu egiten da hori. Izan ere, DSBEa jasotzeko eskubidea ukatzeaz gain, feminismoak aspaldi sustatu eta aldarrikatu duen eskubidea ere urratzen da, hau da, emakumeek nola bizi nahi duten erabakitzeko autonomia izateko eskubidea, eta erabaki horiek praktikara eramateko baldintzak izateko eskubidea.

Zentzu horretan, indartsuagoa da autonomia ekonomikoaren definizioa ahalduntze ekonomikoarena baino, nahiz eta azken hori erabili izan den maila nazionalean eta nazioartean. Izan ere, ahalduntzeko ekonomikoak, maiz, aldarrikapen hori alderdi monetariora murrizten du, eta ekonomia-eredu nagusiaren ikuspegi okerra erreproduzitzen du. Gainera, alderdi indibidual gisa erakusten du.

Autonomia ekonomikoa²², aldiz, independentzia finantzarioa baino gehiago da: emakumeei beraientzako eta beraien mende daudenentzako mantenua lortzeko gaitasuna ematen die, eta horrek barne hartzen du gizarte segurantzaren eduki eta zerbitzu publikoak erabili ahal izatea. Egunerokoan bizitza sostengatzeko erantzukizun eta behar guztiak barne hartzen ditu, eta ondorioz barne hartzen du ere emakumeek beren denbora antolatze bermea, beraientzako, politikan parte hartzeko eta aisialdirako denbora izan dezaten. Borroka feministetatik, emakumeentzako autonomia pertsonal eta ekonomikoaren alderdiak artikulatzen dira.

Autonomia ekonomikoaren definizio horren arabera, Rosak eta Nereak eskubide horren urraketa pairatu zuten.

22 Sempre viva Organização Feminista. Ikus: http://www.sof.org.br/publica/MMM_Internacional_autonomia_economica.pdf

Rosaren kasuak eskubide politikoaren urraketa azaleratzen du, etxetiko langileen antolakuntza kolektiboaren oztopoari lotuta. Beste behin ere, ekoizpen-kate globalen muturretan orokortzen da errealitate hori, batez ere. NSKren ikerketa baten arabera, herrialdeen %58k laneko legeriatik kanpo uzten ditu langile kategoria jakin batzuk; herrialdeen %70etan greba-eskubiderik gabeko langileak daude; herrialdeen %60k negoziazio kolektiboa mugatu edo ukatzen die langileei; herrialdeen %52k zuzenbide-estatua eskuratzeko eskubidea ukatzen die langileei²³. Bi kasuek antolakuntza eta mobilizazio politikoaren inguruan hausnartzera gonbidatzen gaituzte, egungo ereduaren logika indibidualizatzaileari aurre eginez baina, langile borroken betiko ereduak gaituzte. Izan ere, betiko ereduak emakume langileak nabarmen baztertzen dituzte borroken subjektu gisa, eta lortutako eskubideen onuraduntzat hartzen dituzte. Hortaz, aldarrikapenen helburua zabaldu behar dugu, indarrean dagoen ereduaren azpikoetan ez erortzeko eta aurrera begiratzeko, bestelako oinarri, printzipio eta harremanak oinarri dituzten gizarteak eraikitzeko.

Bizitza judizializatzea / Justizia norentzat?

Oraindik ez dakigu Nerearen kasua judizializatu den ala ez, Lanbideko zuzendariaren erantzunaren zain gaude.

El Salvadorreko Rosaren kasuan, lanari borondatez uko egiteko eskubidea eraginkor bihurtzeko prozesua botere exekutiboan abiatu zen —Lan Ministerioan—, justizia arloraino heldu zen eta epaitegiaren ebazpena aurkakoa izan zen. Gainera, hala gertatu zen ministerioak berak ez zuelako dagokion rol fiskalizatzailea bete. El Salvadorren etxetiko langile askoren kasuak judizializatu dira, baina epaiketen ebazpenak ez dira haien aldekoak izan.

Bi kasuak alderatuta, paradoxa bati erreparatu diogu. Rosaren kasuan, enpresak ez zion erantzun ere egin Lan Ministerioak bidalitako jakinarazpenari Rosak lanari uko egiteko eskubidea erabili nahi izan zuenean. Aldiz, Nerearen kasuan, Nereak berak berehala erantzun behar izan zien administrazio publikoaren eskaerei, diru-laguntza jasotzeko eskubidea eteteko arriskua zegoelako, eta halaxe gertatu zen gero, hain zuzen ere. Oso kasu ezberdinak izan arren, bi biek agerian uzten dute botere judizialaren egungo joera, jendearen eskubideek enpresen jabetzak baino gutxiago balio duten garaiotan.

Rosak eta Nereak baldintzak betetzen dituzte epeei eta betebeharrei dagokienez, eta indibidualki borrokatu behar dute estatuaren aurka legeetan idatzita dauden eskubideak erabili ahal izateko. Badakite ere epeak eta burokrazia prozesuak bete ezean asko dutela galtzeko. Bestalde, enpresek ez dituzte eskaera horiek betetzen, ez dute azalpenik ematen eta ez dute ezer galtzen.

Batetik, jendea kriminalizatzen dute eta iruzur egiteaz akusatzen dute, Nerearekin gertatu bezala. Bestetik, korporazioek eta elite boteretsuek inpunitea daukate beren praktikak gauzatzeko, maiz frogatutako iruzurrak barne, ustelkeria eta zergak saihestea adibidez.

Galdera honakoa da: noren eskubideak bermatzen dituzte gure justizia sistemek? Auzitegian aztertutako kasuak ikusita, ez dira jendearen eskubideak bermatzen. Soberan dagoen gauza bakarra betebeharrak, epeak, baldintzak, lana eta jazarpena dira.

Arazo hori maila nazionalean zein nazioartean ikus daiteke.

Eskubideak sustatzeko nazioarteko tresnei erreparatuta —aipatutako ICESCR ituna barne— herrialde gehienek sinatzen dituzten arren, tresna boluntarioak dira. Hau da, aholkuak eta betebeharrak jasotzen dituzte, baina estatuak ez dute konturik argitu behar eskubideak modu eraginkorrean bete eta sustatu ezean. ICESCR itunaren kasuan ere, estatu sinatzaileek juridikoki aitortzen dute tresna hori baina gero ez dituzte betetzen hartutako konpromisoak. Bestelakoa da, esaterako, herrialde sinatzaileentzat merkataritza eta inbertsio itunek daukaten indar inposatzailea.

Hori dela eta, Latinoamerikako herrialdeetan eta feminismitik, arazo bihurtzen da nazioarteko zenbait plataforma eta itunen eraginkortasuna. Izan ere, plataforma eta itun horiek emakumeen zenbait eskubide aipatzen dituzte, baina gero ez dira beren herrialdeetan gauzatzen, ekonomia eta politika merkatuaren inguruan antolatzen direlako pertsonen eskubideen eta duintasunaren inguruan antolatu ordez.

Zaila da, halaber, eskubide-urraketak zein neurritan gertatzen diren ezartzea, eta frogatu daitekeenean ere, zaila da zigortzea. Adibidez, 2016an El Salvadorren esklabotasun forma berrientzako Nazio Batuen Errelatore Bereziak adierazpenak egin zituen etxetiko lanari buruz: esklabotasun mota modernoak zela esan zuen, lanaldi luzeak, soldata baxuak, tratu txarrak eta lan-jazarpena zirela-eta. Hala ere, egoera hori ez da zigortu ezta aldatu ere egin.

LANEren 177 Hitzarmenak ere mugak ditu, herrialde gutxik berretsi zutelako. Maila nazionalean zein nazioartean agenda politikoak eraikitzeari begira, ordea, LANEren hitzarmenak indartsuak izan dira, baina ez dira nahikoa izan korporazio handien botereari aurre egiteko, adibidez, ikusi dugun bezala, ekoizpena lan-kostu txikiena dagoen tokira aldatzen denean.

Herri Auzitegia, bizitza jasangarriak izateko eskubidearen alde, Ekonomia ardatzari buruzko txostena

Kontuan hartu behar dugu gaur egun nazioartean izaera loteslea duten hitzarmenak, berez, merkataritza eta inbertsio itunak direla, lege nazionalak oztopatzera ere iristen baitira. Dagoeneko sinatu diren itunez gain (adibidez, El Salvador inplikatzen duen CAFTA-DR) negoziazio itunen olatu berria dator. Haien bidez, korporazio transnazionalak are botere handiagoa izan nahi dute lanaren, lurraldeen, eta pertsonen bizitzaren gainean.

Egoera hori dela, funtsezkoa da enpresen aurrerakada geldiaraztea eta beren inpunitatearekin akabatzea. Funtsezkoa da ere enpresek betebeharrak izatea, eta tresna eraginkorrak egotea betetzen dituztela bermatzeko. Ondorioz, giza eskubideen aldeko borroka indartzeko, garrantzitsua da ahaleginak batzea eta giza eskubideei eta enpresa transnazionaleri buruzko itun bat onartzea, juridikoki loteslea izango dena eta Nazio Batuen Giza Eskubideen Kontseiluan onartuko dena. Proposamen horrek eraginkorra izan nahi du mundu osoko enpresek gauzatutako giza-eskubideen urraketen eta krimenen inpunitateari aurre egiteko.

3. ONDORIOAK ETA GOMENDIOAK

Herri auzitegiaren ondorio eta gomendioen atalera heldu garen honetan, eta Ekonomiaren Berlokalizazioaren ardatzeko bi kasuak kontuan hartuta, gogora ekarriko dugu 1979an Audre Lorde-k adierazitakoa:

*Gu, gizarteak emakume onargarritzat duen horretatik at irmo mantentzen garen horiek; gu, ezberdintasunen arragoan sortu garen horiek, edo bestela esanda, txiroak, lesbianak, Beltzak, zaharrak garenak; guk badakigu bizirik irautea ez dela irakasgai hutsala. Bizirik irauteak esan nahi du irmo mantentzea bakardadean; irmo gaitzespenaren aurrean eta, agian, baita irainean aurrean ere; eta bizirik irauteak esan nahi du **sistematik at dauden beste emakumeekin kausa komun bat eratzen ikastea, eta guztiok elkarrekin definitzea eta borrokatzea gu guztiok loratuko garen munduaren alde.** Bizirik irautea gure ezberdintasunak onartzen ikastea da, eta hori ahalmen bilakatzea. **Izan ere, nagusiaren tresnak erabiliz ezingo da inoiz nagusiaren etxea eraitsi.** Beharbada utziko digute garaipen txikiren bat lortzen, betiere haien jokoaren arauetara jarraituta, baina horrek ez digu inoiz balioko egiazko aldaketak gauzatzeko.*

Jarrera irmoa da hori, baita inspiratzailea ere. Eraiki nahi dugun utopiaren zerumugan puntu bat ezartzen du, eta hortik abiatuta gonbidapena luzatzen digu borroka-estrategia eraldatzaileei buruz hausnartzeko.

Herri Auzitegia, bizitza jasangarriak izateko eskubidearen alde, Ekonomia ardatzari buruzko txostena

Bizitzaren jasangarritasuna erdigunean jartzen duten ekonomiaren berlokalizazioaren eta zaintzaren berrantolaketaren ardatzak, eta baita energia- eta elikadura-burujabetzaren ardatzak ere, egiturazko aldaketak lortzeko zerumugak eta ildoak dira, eraikitzeke eta urratzeke dauden bideak.

Hortik abiatuta, honako gomendioak helarazi nahi dizkiogu auzitegiari:

Kasu zehatzei dagokienez:

- 1) Salatu ditzala DSBE prestazioa jasotzeko eskubide subjektiboaren aurkako jardunbide politiko eta administratiboak. Izan ere, zentzu globalean, jardun horiek bizitza prekarizatzen, txirotasuna areagotzen eta pertsona txiroak eta migratzaileak kriminalizatzen laguntzen dute.

Funtsezkoa da salaketa horren bidez ikusaraztea laguntza ukatzen ari zaiela baldintzak betetzen dituzten pertsoneri, eta ukapen horren oinarrian legez kanpoko prozedurak daudela.

- 2) Legez kanpokotzat har dezala Nereari DSBEa eten izana, eskubide hori berreskuratu dezan, eta ondorioz, etenaldian jasotzea zegokion dirua ere berreskuratu dezan.
- 3) Honako gomendioak onartzea: i) Eusko Jaurlearitzari, Lanbideren kudaketa-eredua erabat aldatu dezan; ii) Eusko Legebiltzarrari, martxan jarri dezan DSBEaren oraingo legea (18/2008) aldatzeko prozedura legala, prestazio horren helburua izan dadin EAEko txirotasuna erabat ezabatzea; iii) Eusko Legebiltzarrari, EAEn baldintzarik gabeko oinarritzko errenta ezartzeko azterketa abiatu dezan, eta parte hartze zabaleko prozesua izateko konpromisoa hartuta, proposamen hori erreferendum herrikoi baten bidez ebatzi dezan.
- 4) Argi ikusi dadila txirotasuna ezabatzeko egungo politiken kudeaketaren atzean pertsona txiroak kontrolatzeko eta diziplinatzeko praktika iraunkorrak daudela, etengabe kontuak eta frogak eskatuz eta haien pribatutasuna bortxatuz.

Horrez gain, kontrol horren bidez indartu egiten dira bizitzaren jasangarritasuna lortzeko merkatutik at funtzionatzen duten praktika ekonomikoen aurkako erasoak. Hau da, pertsonen arteko mendekotasuna indartzen duten praktikei eraso egiten zaie, elkartasuna, elkarrekikotasuna eta kontsumoa murriztea oinarri duten praktikei, alegia.

- 5) Kontuan har dezala txiroen kontrolaren eta korporazioen askatasunaren arteko kontraesana, horrela ikusarazteko elkarren artean lotuta daudela, batetik, txirotasuna areagotzea, eta bestetik, enpresek lan prekarioa gero eta gehiago erabiltzea: horren erakusgai da El Salvadorreko kasua, non argi ikusten den klase, arraza, genero eta herritartasun posizio onuradunak dituzten pertsonen jasan ezin izango lituzketen lan-baldintzak onartzen dituztela emakumeek bereziki.

Herri Auzitegia, bizitza jasangarriak izateko eskubidearen alde, Ekonomia ardatzari buruzko txostena

- 6) Posizio argia azaldu dezala etxetiko langileen eskubide-urraketa sistematikoei buruz, eta erantzule egin ditzala estatuak eta enpresak maila nazionalean zein nazioartekoan. Zentzu horretan, auzitegiak El Salvadorreko Estatuari gomendioak eman behar dizkio, Lan Ministerioaren bidez modu eraginkorrean bermatu ditzan Konstituzioak eta laneko kodeak araututako eskubideak.

Bereziki, Rosaren kasuan urratutako eskubideak nabarmendu nahi ditugu: urteroko oporrak, gabonsariak eta enpresarentzat 9 urtez lan egiteagatik zor zaion kalte-ordaina.

- 7) Etxetiko langileentzako justizia eskaerari ekarpena egin diezaiola, horretarako haien aldeko ebazpena emanda.
- 8) Enpresak moralki behartu ditzala langileen eskubideak onartu eta errespetatzera. Horrez gain, nazioarte mailako itun loteslearen aldeko ebazpena eman dezala, enpresak benetako erantzuleak izan daitezen (eta zigortuak izan daitezen) lan-eskubideak sistematikoki urratzeagatik.
- 9) Beharrezkoa da ikusaraztea langileen eskubideei buruzko informazio falta nabarmena dagoela, eta enplegatzailleek etengabe manipulatzeko dituztela langileak; horrek mendekotasunaren logika iraultzen du: nor dago noren mende?
- 10) Gomendioak El Salvadorreko Estatuak tresnak sortu ditzan emakume brodatzaileak eta haien lana ikusarazten direla bermatzeko, bereziki lan-erregistroetan eta estatistiketan.
- 11) El Salvadorreko Estatuak LANeren 177 Hitzarmena sinatu beharko luke, eta El Salvadorreko Errepublikaren Konstituzioan ezarritakoa bermatzea ahalbidetzen duten legeak homologatu beharko lituzke.

Proposamenak: Errotiko aldaketak lortzera bidean

Ekonomia berlokalizatzeko aldaketen zentzuan, eztabaida eta esperientzia feministetatik abiatuta zenbait kontu aipatu nahi ditugu, aldi berean printzipioak eta helburuak direnak.

→ Ekonomia ezin da bizitzaren zerbitzura egon metaketa-prozesu kapitalisten testuinguruan. Kapitalismoa nazioarteko sistema gisa egituratu zen, oinarri zuena lurraldeak desjabetzea, lan-indarra diziplinatzea eta esplotatzea, gorputzak eta ugalketa kontrolatzea, horretarako erabilia herrien aurkako indarkeria; bereziki Latinoamerikan, non herri indigenak esklabo egin dituzten eta Afrikako herrietako esklaboekin trafikatu izan den. Lanaren nazioarteko banaketa egituratuta dago, aldi berean, lanaren sexu-banaketaren bidez, zeina korporazio transnazionalen boterea eta metaketa sostengatzen dituen neokolonialismoaren egungo marka den.

Herri Auzitegia, bizitza jasangarriak izateko eskubidearen alde, Ekonomia ardatzari buruzko txostena

Hortaz, emakume askoren lanaren bidez bizitzaren produkzioa eta erreproduzioa elikatzen dituen metaketa-logika aldatu behar dugu, zeinaren arabera jende askok sistema mantentzeko ezinbesteko lana gauzatzen duen, diru truke zein doan. Baina lan horiek gutxietsi egiten dira, eta klase, genero, arraza eta migrazio-estatusaren arabera esleitzen dira.

→ Zentzu horretan, eztabaidak eta erronkak birplanteatu eta eguneratu behar dira, ekonomia berlokaltatzeko estrategiek zapalkuntza-egiturei aurre egin diezaieten eta parekidetasuna lortu dezaten.

Premiazkoa da lana guztion artean berriro banatzea eta antolatzea, bizitza jasangarriaren paradigma eraikitzea bidean. Zalantzan jarri behar ditugu amesten dugun munduan nahi ez ditugun sektoreetako enpleguak. Esaterako, armagintza edo agrotoxikoen ekoizpena. Eztabaida ideologikoa zentzu horretan eman behar da, batez ere lan-eskubideen alde borrokan dauden gizarte-mugimendu guztiarekin batera. Halaber, premiaza da bidezkoak eta emantzipatzaileak diren zubiak eta trantsizioak eraikitzea.

Merkatuari eskainitako lanaldia murriztu behar da, eta bestelako lan-denborekin (etxeko eta zaintza lanekin bereziki) gizonen erantzukizuna areagotu.

Aldarrikapenen erreferentea ere aldatu behar da. Adibidez, txirotasuna murrizteko proposamenak edo diskurtsoak ez dira nahikoak; txirotasuna sortzeari utzi behar zaio. Hau da, desparekotasuna eta aberastasunaren-metaketa sortzen duten arrazoen aurkako borroka sustatu behar da. Horretarako eztabaidaren erreferentea aldatu behar da, batzuetan ekonomiaren ikuspegi monetizatua indartzen duelako, eta ez dituelako strategiaren erdigunean jartzen —ezta kontuan hartzen ere— bizitzaren txirotasunaren eta prekaritatearen bestelako zehaztapenak. Hau da, ezin zaio txirotasunari aurre egin oinarriko zerbitzuak — osasuna, hezkuntza, pentsioak, etxebizitza— eskuratzeko eskubidea bermatu gabe; ezin da txirotasuna ezabatu eskubide horiek ez badira gauzatzen lanaren antolaketa- eta kudeaketa-eredu demokratikoetatik abiatuta. Hori guztia, aipatu gabe emakumeek pairatzen dutela gure gizarte patriarkaletako txirotasuna lanaren sexu-banaketaren ondorioz, eta ez dela nahikoa diru-sarrerak izatea ez baldin badute bizitza askatasunean bizitzeko denborarik ezta baldintzarik ere.

→Justizia-sistema berrantolatu behar da, parekidetasunaren eta bestelako lehenetasunen arabera; ez jabetza pribatu indibidualaren arabera. Harreman- eta justizia-mota ezberdinak sustatu, harreman aske eta parekideak eraiki, oinarri hartuta gauza komunak eraikitzea eta defendatzea hurbiltasun irizpideari jarraituta.

→ Korporazioei bizitzaren kontrola kendu. Hortik abiatuta, oinarriko gomendioa da auzitegian parte hartzen duten sektore guztietatik indarrak batzea eta mobilizatzea, horrela negoziazio prozesuan dauden merkataritza askerako itunei uko egiteko.

Herri Auzitegia, bizitza jasangarriak izateko eskubidearen alde, Ekonomia ardatzari buruzko txostena

→ Ekonomia bizitzaren zerbitzura egotea da helburua, eta horretara bideratu behar da praktika. Horretarako neurri jakinak hartu eta ideia errealak sustatu behar dira. Eta horietako bakoitzean, emakumeak egongo dira erronka feministak eraikitzen eta proposatzen.

Elkarlanetik abiatuko den eta zirkuitu komertzialen arteko distantziak laburtzeko hainbat estrategiaz mamituko den ekonomia solidarioa: hori da oinarritzko gaia, auzitegiko ardatz guztiak artikulatzen dituen. Halaber, oinarritzkoak dira pertsonen eta naturaren artean bestelako harremanak eraikitzen dituzten agroekologia esperientziak, elikadura-burujabetzari ekarpena egiten diotelako eta aldi berean bioaniztasuna, natura, haziak eta hainbat animalia espezie defendatzen dituztelako. Praktika horiek bideak irekitzen dituzte herriek aukerak eraiki ditzaten egungo metaketa-ereduarekin apurtzeko; gauza komunak mugak zabaltzeko; erabakiak eta harremanak demokratizatzeko; parekidetasunean, autodeterminazioan eta askatasunean oinarritzen diren ekodependentzia zein interdependentzia onartzeko eta balioesteko.

4. BIBLIOGRAFIA ERREFERENTZIAK

Nazioarteko Sindikatu Konfederazioa (2016) *Escándalo en las cadenas mundiales de suministro de 50 grandes empresas*. Nuevos Frentes txostena.

HIRATA, Helena; KERGOAT, Daniele (2009) *Os paradigmas sociológicos à luz da categoria de gênero: qual a renovação da epistemologia do trabalho?* Eskuragarri: BAÇAL, S. (koor.) Trabalho, educação, empregabilidade e gênero. Manaus: EDUA.

KERGOAT, Danièle. (1996) *Relações sociais de sexo e divisão sexual do trabalho*. Eskuragarri: LOPES, Marta Julia; MEYER, Dagmar eta WALDOW, Vera (koor.). *Gênero e Saúde*. Porto Alegre: Artes Médicas.

LEÓN, Magdalena. (2015eko azaroa) *Alca: resistencias feministas y claves de integración alternativa*. Eskuragarri: FARIA, Nalu; MORENO; Renata (koor.). *Las mujeres contra el libre comercio: una historia de resistencia y lucha*. Red Latinoamericana Mujeres Transformando la Economía. São Paulo.

MUJERES TRANSFORMANDO (2013) *Haciendo visible lo invisible: la realidad de las bordadoras a domicilio*. El Salvador.

OXFAM. (2016) *A economia para 1% - Relatório Completo*. São Paulo.

LANE. (2016) *Panorama Laboral*.

Herri Auzitegia, bizitza jasangarriak izateko eskubidearen alde, Ekonomia ardatzari buruzko txostena

PARADIS, Clarisse; BARRETO, Viviana; CARRAU, Natalia. (2017) *La resistencia feminista contra el libre comercio y la lucha por la autonomía sobre el cuerpo, trabajo y territorio*. Eskuragarri: Desafios feministas para enfrentar o conflicto capital-vida. SOF: São Paulo.

REGO, Walquiria.; PINZANI, A. (2013) *Vozes do Bolsa Família: autonomia, dinheiro e cidadania*.

RODRIGUEZ, Corina.(2011ko azaroa) *Programas de transferencias condicionadas de ingreso e igualdad de género ¿Por dónde anda América Latina?. Serie Mujer y Desarrollo*. Santiago de Chile: CEPAL.

SEGATO, Rita. (2016) *La guerra contra las mujeres*. Madril: Traficantes de Sueños.

SOUZA-LOBO, Elizabeth. (2011) *A classe operária tem dois sexos. Trabalho, dominação e resistência*. 2. edizioa. São Paulo: Fundação Perseu Abramo.